

**ÇOCUKLUK VE İLK GENÇLİK YILLARIMDA BABAM PROF.
YUSUF ZİYA YÖRÜKAN İLE BİRLİKTE
YAŞADIĞIM VE UNUTAMADIĞIM BAZI ANILARIM**

Some Memories That I Lived With My Father During My Childhood
and Early Young Years and That I Cannot Forget

Turhan YÖRÜKÂN*

Yusuf Ziya Bey'in babası Yakup Efendi, Selânik'te Eski Saray Medresesi'nde müderrislik yapan, Mustafa Kemal Atatürk'ün ailesiyle aynı mahalleyi paylaşan bir şehir insanı olduğu hâlde, Dospat Yaylalarında yaşayan akrabalarıyla ilişkisini kesmemiş bir insandı. Yusuf Ziya Bey de babası gibi hareket eden bir insandı; köyden hiçbir zaman kopmamış, mübadele sırasında onların Türkiye'de Manisa'da, İzmir Menemen'de, Trakya'da çeşitli yerlere yerleştirilmelerinde yardımcı olmuş, *evlâd-ı fatih*andan olan bu insanlara yardımcı olmayı vazife bilmişti. Babamız Yusuf Ziya Bey vefat ettiğinde, bu insanlardan aldığımız "babamız", "dayımız", "amcamız" veya "büyüğümüz" imzalı telgraf ve mektuplar, bu bağlılığın ne kadar derin olduğunu gösteriyordu.

Şehirli ile olduğu kadar, köylü insanlarla müşterek bir hayat yaşamayı, yabancısı olmadığı bir hayatı severek sürdürmeyi becermişti. Prof. Hilmi Ziya Ülken'in 1954 yılında Yeni Sabah Gazetesi'nde, ölümü münasebetiyle yazdığı bir yazıda belirttiği üzere Yusuf Ziya Bey, "Köylülüğün ve şehirliliğin vasıflarını kendinde birleştiren, köyle alâkasını kesmediği hâlde, ömrünü şehir hayatına vakfeden, nâdir, hem de pek nâdir" insanlardan biriydi. Gene Hilmi Ziya Ülken'in belirlemesiyle Yusuf Ziya Bey, "Arkadaşlarına karşı vefakâr, çalışkan gençlere karşı hâmi, ilimle meşgul kimseye karşı hiçbir zaman yardımını esirgemeyen, kıskançlıktan uzak, cömert" gönül sahibi olan bir insandı.

*

Yusuf Ziya Bey, Selânik Ulüm-i Selimiyye Mektebi'ni ve Mülkiye Rüştiyesi'ni ikmal ettikten sonra, İstanbul-Fatih'teki Sahn Kısım-ı Âli Medresesi'nde Hüseyin Necmeddin Efendi'den, 1910 yılında icazet almak suretiyle yüksek tahsilinin bu ilk merhalesini tamamlamıştır. Bu hocasını, zaman zaman Fatih-Malta civarındaki evinden alarak,

* Emekli Prof. Dr.

Topkapı-Maltepe-Gümüşsuyu'nda bağlık bahçelik hâle getirdiği, küçük bir çiftlik işletmesine dönüştürdüğü iki sofalı, altı odalı evinde misafir etmekten; hocasının her türlü hizmetini bizzat yaparak, ayaklarını bile yıkayarak, ona olan şükran borcunu ödemeye çalışmış ve bundan gurur duymuş bir insandır.

Necmeddin Efendi de, eşi Emine Hanım Teyzemiz de biz çocukların sevgili büyükleri idi. Benim için, getirdiğim kahvesine bir kara sinek kanadı atan; kabakulağa yakalandığım zaman, dizine yatıp, yanağıma bir şeyler yazıp okuyarak bu çocukluk hastalığımı iyileştiren insandı. Necmeddin Efendi'nin eşi Emine Hanım Teyze, kocasının ölümünden sonra da, çocuklar olarak bizlerin sevgilisi ve hayatımızın bir parçası olarak bizimle daima beraber olmuş bir teyzemiz idi.

Yusuf Ziya Bey, bağlık-bahçelik evimizde misafir ağırlamaktan hoşlanan, hem de çok hoşlanan bir insandı. Başlangıçta, Dumézil de dahil olmak üzere, İzmirli İsmail Hakkı, Şerefeddin Yaltkaya, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Süheyl Ünver, Hilmi Ziya Ülken ve diğer bazı arkadaşlarını evinde sık sık ağırlayan bir insan olmuştur. Bunlar, onun Dârü'l-Fünun İlähiyat Fakültesi'nden ve Edebiyat Fakültesi'nden arkadaşları idi. Davet ettikleri sadece bu kişiler değildi. Bazı komşularını da yemeğe davet eder, onlarla sohbet etmekten pek hoşlanırdı. Ahbablarından birisi, bağımızın alt kısmında iki katlı evinde yalnız başına yaşayan, sonradan yüksek bir bürokrat emeklisi olduğunu öğrendiğim Mustafa Efendi idi; bir diğeri, düzgün ve güzel yazı yazmamızı öğrenmemiz için ablam ile beni Takyeci'deki evine gönderdiği ünlü bir hattat veya kaligrafi ustası idi; üçüncüsü ise, güzel bir köşkün sahibi, Dârü'l-Fünun'da Farsça hocalığı da yapan, Mevlevî Şeyhi Abdalbâki Efendi idi. Annem güzel yemek ve tatlılar yapmış, ben de, dört veya beş yaşlarında bir çocuk olarak, babama getir-götür işlerinde yardımcı olmaya çalışıyordum. Yenen güzel şeylere bakarak, ağızmdan hâlâ utanç duyduğum bir lâf kaçırmış, "Baba, hepsini yiyip bitirdiler" demiştim. Babamın yüzünün rengi değişmiş, "Hadi bakalım hemen annenin yanına git" diyerek beni misafirlerin yanından uzaklaştırmıştı.

Aradan uzunca bir zaman geçmiş; Ankara'ya taşınmış ve artık bir üniversite öğrencisi olmuştum. Bağdaki evimizde dayım, çok sevdiğim yengem, ilkokulda okuduğumuz sınıflarda bizi evden alıp okula götüreren, evli ve iki oğlan çocuk babası Lütfü Ağabeyim yaşamaktaydı. Ankara'dan gelip, onlara misafir olmuştum. Eski komşumuz Abdalbâki Efendi vefat etmiş, büyümüş çocukları hâlâ o muhteşem konaklarında yaşamaktaydı. Orada dalgalı güzel siyah saçlı, iyi dans eden hoş bir kızla dans etmiştim. Bu güzel kız bana bir tatlı ikram etmiş; çekinmeyin istediğiniz kadar alabilirsiniz de demişti. Babasını evimizde ağırlarken söylediğim vahim sözü

hatırlayarak, ikram edilenden küçük bir parça almıştım. Acaba babaları, büyük gafı'nı, ibretlik olsun diye çocuklarına anlatmış mıydı? Çekingen davranmış; Lütfü Ağabeyimin bana sunmaya çalıştığı fırsatı kaçırmış; çekingenlik duyduğum için de o eve bir daha gitmeye cesaret edememiştim.

Yusuf Ziya Bey, önemli yazılarını kitaplaştırmaya çalışmamış bir insandı. Öğretmen okullarında okutulmak üzere *Peygamberimiz, İman ve İbadet, İslam Dini, Dinimiz*, en son olarak da *Müslümanlık* adıyla kitaplar yazmış, fakat ilim adamı olarak kendisinden beklenen hiçbir yazısını kitaplaştırmamıştı. Bu açığını, zaman içerisinde elimden geldiğince kapamaya çalışmıştım. Ne derece başarılı olduğumu da bilmiyorum. Ama kendisinin bu ilgisizliğini bir türlü anlamış değildim.

Söz konusu ettiğim okul kitaplarının hemen hepsini Kanaat Kitabevi'nde yayımlamıştı. Eski harflerle, sonradan yeni harflerle yayımlanmış olan bu kitaplardan bir telif ücreti almakta önemli bir sıkıntısı vardı. İstanbul'da yaşarken, bir gün elimden tutarak beni yanına almış, bu yayımcının dükkânına baskın yapmıştık. Babamın kitabevi sahibiyle neler konuştuğunu bilmemekle birlikte, çocuk hâlimle oradan hoşnut ayrıldığını sezmiştim.

Zaman geçmiş, yeni yerleşme yerimiz Ankara'dan İstanbul'a geldiğimiz bir günde, bu sefer, yaşlanmış, kalbinden şikayeti bulunan babamın koluna girerek, ona yardımcı olmaya çalışmıştım. Eskiden beri, kitaplarının getirisinden çok cüzî bir miktar para alabilmişti. Her seferinde para olarak bir şeyler istediğine pişman olmuş bir hâli vardı. Yazılarını kitaplaştırmak için uğraş vermemesinin sebebi buydu. Belki de tok gözlü bir adamın yapması gereken bu idi. Çok şeyler yazmıştı, neyse ki, onların çok büyük kısmını kitaplaştırmak bana nasip oldu. Eski insanlarımız gibi, yazdıklarının sefasını o da sürememiş; şikayetçi bile olmamıştı.

Yusuf Ziya Bey, Arap harflerinin her türlüşünü rahatlıkla ve süratle okuyabilen bir insan idi. Ben henüz ilkokul öğrencisi iken, beni, elimden tutup Dolmabahçe Sarayı'nın uzantısında kurulmuş bir müzeye götürmüştü. İsa'dan öncesine ait olanların yanında İslâm sanatı örneklerinin de sergilendiği bir müze idi burası. Zengin bir tarih bilgisine sahip olan babam, müzeyi gezerken beni bilgilendirirken, iki yaşlı ve sakallı insanın, üzeri kakma yazılarla bezenmiş bir miğfer etrafında dolaşarak yazılanları okumaya çalıştıklarını, fakat başaramadıklarını görmüştüm. Miğferin yanına geldiğimizde babamın bu birbiri içine girmiş yoğun ve süslü yazıyı bir bakışta okuyabildiğine şahit olmuştum. İçimden, "Öf be ne baba" dediğimi unutmuyorum. Sonradan, özellikle Alevilerle ve Türkmenlerle ilgili araştırmalarında, okunması güç mezar taşlarını

okuyup yayımladığına şahit olunca, Dolmabahçe'deki bu mâhir okuma gösterisi sırasında babama olan güvenim tekrar tekrar pekişmiş; Arap coğrafyacılardan yaptığı çevirileri baskıya hazırlarken, bu hayranlığım bir defa daha pekişmişti. Ciltler dolusu kitapları önce okumuş; kitapların bir özetini yapmış; Türk yerleşim alanlarının çevirilerini de uygun bir izafet çerçevesi içerisine yerleştirmişti.

*

Bahçemizin eve yakın bir yerinde büyük zeytin ağacının tepesinde bir saksıya yuva yapmış, yavrularını da orada büyütüyordu. Bu saksıya ailesinden birileri arada sırada evimizin pencerelerine de konuyordu. Oldukça yaramaz bir çocuk olan benim kabahatlerimi annem babama bu saksıyağlardan biri ile bildiriyordu.

Babam, yaptıklarımın hesabını akşam yemeğinden önce hiçbir zaman sormamıştır. Böyle olmakla birlikte, kendimi güvenceye alıp, sedir üzerinde hemen uyumaya çalışır veya bir tilki bayılması yapar, işi ört bas etmeye çalışırdım. Ne var ki bu, babamdan hiç dayak yemediğim anlamına gelmiyordu.

Benden bir yaş büyük olan ablam Türkân (Turgut), yaşı gelmiş ve ilkokula başlamıştı. Yalnız kalmış, en yakın yaramazlık ortağımdan mahrum kalmıştım. Ceviz ağacımızın üzerine çıkıp, okulun dağıldığını görünce, ağaçtan inip onu karşılamaya çalışır, birlikte eve dönerdik. İşte, bu okul denen şeyin “kötü” bir şey olduğunu, mahrum kaldığım azade hayatım dolayısıyla öğrenmiş oluyordum. Ağaçların tepesinde, kuşların peşinde, ev hayvanlarının arasında yaşadığım güzel bir hayatım vardı. O zamanlar okullarda saat üçe kadar sıralarda, rahlelerin başında tatil saatine kadar pinekleme gerekiyordu. Bu iş, benim işim değildi. Düşündüm, taşındım, okula gittiğimiz ikinci günü, okuldan kaçmaya karar verdim. Beni koruyacağına inandığım dayımın, yengemin evine sığınmaya karar vermiştim. Bu okul denen şey, yenilir-yutulur bir şey değildi.

Gideceğimiz okulun beşinci sınıfında okumakta olan dayıoğlu Lütfü Ağabey'imiz, her sabah bizi toparlayıp okula götürürken bir hileye başvurmuşum. Bizim ve komşularımızın ekinlerini döverken, başka işler de yapan çingene vatandaşlar, çadırlarını yıktıkları yerlerde maşa, sacayağı ve benzeri şeyleri yaparken pek çok artık metal parçaları bırakmışlardı. Gece bir miktar yağmur yağmış olduğu için, ayakları çamur toplamıştı; bizimkilere, “ayaklarımı kazıyıp size yetiyeceğim” diyerek onların benden uzaklaşıp, gözden kaybolmalarını sağlamıştım. Önceden düşündüğüm gibi, bize yakın bir yerde oturan dayımlara gidecektim; dayım değilse bile, yengem beni korurdu diye düşünüyordum. Harman yerlerini geçip, dolambaçlı yollardan aşağıya atlayıp yola indiğimde, dayımlara

sabah kahvaltısına gitmekte olan babamla annemin önüne düşmüştüm. Gerisin geriye kaçmaya çalışırken, babam peşimden koşmuş ve harman yerinde yuva yapmış bir eşek arısı yuvasının yanında beni yakalamıştı. Rahatsız olan eşek arıları hem beni, hem de babamın yere bırakmak zorunda olduğu kız kardeşimi sokmuştu. Emelime nail olamamıştım. Bazı yerlerim şişmiş bir vaziyette, babam beni ikinci ders saatine yetiştirmiş; kabahati de arılara yüklemiştik. Arı sokmasının yanında babamdan dayak da yemiştım. Ne var ki bundan böyle, âhır yaşımında okuldan kaçmak şöyle dursun, o işi artık aklıma bile getirmeyerek; çoğu zaman pekiyi derece ile olmak üzere tahsilimi tamamlamaya çalışmış; bütünüyle okullu bir insan olmuştum.

Yusuf Ziya Bey, çocuklarına mesafeli duran; sevgisini ve olağanüstü ilgisini dolaylı şekilde gösteren bir baba idi. Birinci evliliğinden olan çocukları ile bir öğretmen olan karısını, İzmirli İsmail Hakkı Bey gibi veremden kaybetmişti. Halam, devletin maaş veremediği bir dönemde, tencerede buğday kaynatıp suyunu içtiklerini söylemişti bana. Halam da kocasını ve iki çocuğunu bu meret hastalık yüzünden kaybetmişti. Babam, bu ikinci evliliğinde, Gümüşsuyu'ndaki araziye belki de yeni eşi ve çocukları gerektiği şekilde beslensinler diye satın almıştı. Sütünü sağabilecekleri ineklerini ve iki sakız koyununu, kümes hayvanlarını ve arı kovanlarını belki de bu sağlık endişesi sebebiyle edinmişti. Yukuşbaşı'ndan aşağı doğru, evine ulaşmak için düzenlediği Arnavut kaldırımli çardaklı yolun iki tarafında yetiştirdiği reçellik gülleri de yaşama ve yaşatma azminin bir ifadesi olarak dikmişti. Bunları yaparken sadece Üniversitede ve Çapa Kız Muallim Mektebi'nde hocalık etmiyor; Şehremini Halkevi reisi olarak, hafta sonlarında kendisi ve arkadaşları için konferanslar da tertiplemeye çalışıyordu.

Türkân (Yörükân) Turgut'un yazdığı *Gümüşsuyu* (Ötüken,2013) adlı kitabının yanında, yaşadığımız bu semti ben de tasvire çalışmıştım. "Hatırladığım ve Hatırlamak İstedğim Gümüşsuyu" adıyla, ilk defa *Türk Yurdu*'nda (2003), daha sonra da *Sosyolojik ve Sosyal Psikolojik Görüş Açısıyla Şehir, Konut ve Mahremiyet* adıyla yayımladığım kitabımda yer almış bulunan (Atatürk Kültür Merkezi, 2012, ss. 127-154) yazımda iyi ve kötü hâllerini tasvire çalışmıştım.

Aile olarak yaşadığımız, devasa ceviz, badem, dut, incir ağaçları ve beş numune bağı ile ünlenmiş bu ekolojik alan, Maltepe Askeri Lisesi ve Davut Paşa Kışlası ile çevrelenmiş bir alandı. Biraz uzaklarda olmak üzere Metris ve Rami kışlaları bulunuyordu. Çeşitli savaşlar sırasında tehdit veya işgal altında kalmış, Çanakkale'de pek çok gencin başını yemiş netameli yerdı burası. Mithat Çiftliğine ait olup, beyaz toprak çıkartılan tarlalara, harman yerlerinin biraz ötesine, İkinci Dünya Savaşı sırasında uçaksavar topları ve projektörler

yerleştirilmişti. Öğrenciler olarak bizlere okullarda zehirli gaz eğitimi veriliyor; yaz döneminde, askerî kamplarda eğitim görüyorduk. Piyade tüfeğiyle yaptığım atışlarda da on ikiden vurduğuma dair onur belgelerim bulunuyordu. Doğal olarak Belçika malı bir çiftelyi istediğim gibi kullanma iznine sahip olduğuma inanıyordum. Zaten Gümüşsuyu halkının elinde bulunan benzer silâhları gençler kullanıp duruyordu. Evde de bir filintamız vardı. Ayrıca, ders-i âm olmasına rağmen, gönüllü olarak askere yazılmış, silâh kullanmasını bilen bir insandı Yusuf Ziya Bey. Bu yüzden de, silâh kullanma ve herkes gibi biraz avcılık yapma isteğim kabul görmüştü.

Bir gün biçilmiş bir ekin tarlasında, tekrar tekrar pusu kurarak on kadar güvercini vurup, kahraman bir edâ ile babamın karşısına çıktığımda, onu kaşları çatılmış bir şekilde bulmuştum. “Müslümanlık, açken hayatını devam ettirebilmen veya korunabilmen için hayvan öldürmeye cevaz vermiştir. Günah işlemişsin; şimdi ye bakalım bunların hepsini köpek” demişti bana. On kadar güvercinin hepsini gene de bana yedirmediler. Evin hanımları onları uygun bir şekilde pişirmişlerdi. Avcılığım, Ankara’ya taşındıktan sonra, bir süre daha devam etmiştir. Ne var ki, babamın uyarısını unutmadım ve bir daha aşırıya kaçmadım. Bir hayli zaman geçtikten sonra, sokakta bir şeyler yemeye çalışan bir güvercin, kumru, serçe, hattâ başka bir kuş gördüğümde, onları ürkütmemek için yolumu değiştirir; elimden geldiğince onları balkonumda besler olmuştum. Babamın müdahalesi beni “adam” etmişti.

Yazı veya konuşma olarak sınırlı zaman ve yeri bir hayli aştığımın farkındayım. Söylemek istediğim şeylerin pek azını söyleyebildim. Gene de ilginize teşekkür eder, yaptığınız ve bizim için onur duyabileceğimiz bu toplantının başarılı geçmesinden gururlanacağımızı bilmenizi isterim. Başta Sönmez Kutlu hocamız olmak üzere “bu anma toplantısını” yapacak olanlara ve dinleyicilere sevgilerimi sunmak isterim ve hoşça kalınız diyorum.